

інш.: ...*Васіль як бы чуў дзедава навучанне, якое яшчэ больш гарачыла, падбівала на смеласць: “Не папускайся! Няхай знаюць, што і ў цябе зубы е!”* [2, с. 330]; *“пісьмо ад былога твайго суседа на ложку і аддзялённага, а цяпер курсанта Івана Мароза”, – не прачытаў, а пачуў, здаецца, ён вясёлы голас свайго таварыша* [1, с. 191].

Такім чынам, простая мова ў творах Івана Мележа з’яўляецца цікавым і дзейсным сродкам стварэння мастацкага вобраза і раскрыцця ідэйнага зместу ўсяго твора. Магчымасць выбару пэўнага сінтаксічнага спосабу перадачы чужаслоўя дазваляе дасягнуць належнай суадпаведнасці яго пэўнаму тыпу маўлення. Ад камунікатыўнай сітуацыі залежыць ужыванне героем твора пэўнага дзеяслова маўлення ў словах аўтара. Вар’іраванне простага, ускоснага, няўласна-простага мовы, а таксама ўключэнне дыялогаў і маналогаў з’яўляецца значным стылістычным сродкам “Палескай хронікі” Івана Мележа.

Список цитированных источников

1. Мележ, И. Збортвораў: у 10 т. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1981. – Т. 5, 6.

УДК 811.161.3

Грыгарук Л. А. ЭФ, 1 курс, гр. Л-17

Навуковы кіраўнік: выкладчык-стажор Ветрава Л. У.

МІФАЛАГІЧНЫ ПАРТРЭТ РУСАЛКІ Ў АДЛЮСТРАВАННІ КАРЦІНЫ СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ

Сярод персанажаў усходнеславянскай міфалогіі русалка займае выключнае месца. Вобраз русалкі быў акрэслены ў мастацтве паэтаў-рамантыкаў і пісьменнікаў XIX ст. [1; с. 467]

Матэрыялы Палескага архіва дазваляюць вылучыць чатыры асноўныя тыпы апісанняў знешнасці русалак: а) "страшныя, немаладыя, выродлівыя", б) "прыгожыя маладыя дзяўчаты", в) "паўжанчына-паўрыба", г) нейтральны тып (у абліччы дзіцяці або жанчыны з распушчанымі валасамі) [2; с. 472].

Першы тып уключае з найболей часта паўтаральных характарыстык наступныя: калматыя, растрапаняныя – зарослыя поўсцю – старыя, голыя, з адвіслымі грудзьмі (часам перакінутымі за плечы): “[Русалкі] страшныя, воласаты, голыя или плохо одетые... Страшная жэншчына у рваной одэжы... Як ведзьма, з доўгаю косою, страшная”; “Ныхто ж яе ны бачыў... Так казалы, што страшна, доўгія косы, зубы вэлыкі”; Страшная, з рогама, з глазамы большымы, валосы дліныя [Так гаворили детям, пугая их, а вообще их никто не видел]” [1, с. 505]. Кошлатыя такія, з доўгімі валасамі, голыя, з длінай косой. Высокія, нерасчэсаныя, кошлатыя бабы. Мужчын [среди них] не было. Большыя, як обычная жэншчына, дліныя і тонкія сильно, з доўгімі косыма, і цыцкі доўгія былі [1, с. 507].

Другі тып знешняга выгляду русалкі дае апісанне маладых прывабных дзяўчат з доўгімі валасамі, у вяночках, агалённых або ў белым: [Русалкі] прыгожыя дзяўчаты... Руса коса длінная, сама росява, красіва, хороша, нібы-то русэнька дівонька, як слідзе — з рукама, з ногама” [1. с. 502] Часам прывабная

знешнасць апісваецца выключна праз убор русалкі: "добра апранутыя, у вянках дзеўкі"; "дівчата у веленові, у кітайках, у білых платтях".

У большасці апісанняў даюцца лаканічныя характарыстыкі: доўгія валасы, у вянках, у белым. Прывабны тып русалак больш паслядоўна лакалізуецца ў Заходнім Палессі з далёкім распаўсюджваннем на тэрыторыю Украіны. Да яго прымыкае катэгорыя русалак, адлюстроўваных у выглядзе паўжанчыны-паўрыбы. Гэта самы малалікі разрад апісанняў знешнасці ў складзе нашых матэрыялаў (з 90 сведчанняў – 8 выпадкаў): «[Русалка] Хвост, як у рыбы, а голова, як у людзей»; С хвостом, голая. До пояса жэншчына, от пояса – рыба» [1, с. 515].

Нарэшце, варта адзначыць варыянты апісанняў нейтральнага характару, у якіх фіксуецца ўвага на доўгіх валасах, вянках, белай адзежы: В жыте можно було побачыть [А куда они уходили?] А огонь йих ведае! Чы воны ў зэмлю пидуть, чы ў огонь, чы ў лис. Негде ж йе ў их мисто... [Как выглядели?] Бы диўка, билое платте, ў вэнку. Волосы длинные, расплэтены. Чоловик мий – шчэ хлопэц нежэнатый буў – до заход сонца побачыў в жыти росаўку: стоить бы диўка у вэнку з *косныкамы, билое платте. Чоловик мий крычыть: «Жэня, Жэня!» (то диўка ў яго Жэня була), а вона побигла ў жыто [1, с. 509].

Некаторыя дэталі такіх нейтральных апісанняў дазваляюць адпазначыць прыцягненне больш да першага тыпу ("страшных" русалак), чым да другога. Ёсць таксама сведчанні, што русалкі з'яўляліся ў абліччы маленькіх дзяцей, якія ідуць праз жыта, па дарозе, дзяўчынак у вянках: «Девочки такие малэнькие ў Троицкий тыждэнь по житу виходят» [1, с. 516]. У мене умерла деўчинка. Это, например, умерла у меня деўчинка, и она ужэ буде смулянкай называтиса, то люди бачили у лето у жыти гуляли девочки. Бало [бывало], детям кажутъ: «Не йди, бо ужэ вечор, не йди у жыто, бо там смулянки». Такие як детки. [Как они одеты?] Як померли да их поубирали, то так оны ходять [Когда ходили?] Мо, шчэ як жыто не жнуть, у Пятроўку. Як вялика деўка помре то – русаўки, а як дитя, то – смулянки. Ну, покажэться так, як дытына ў билому. Рассказывала одна: слухаю, *гавгочуть. Так диты стоялы. Всэ по па рочци йшлы и шось говорать. То нич була. Дивчетка и хлопчыкы; Ну, то казалы - русаўки. Бувало кажутъ, шо в жыте бачылы русаўкы, то диты таки ў квитках [1, с.517]. Вышла я раз тьялёначка ўстречать, а там на бугре русалки гуляють. Галовачки малэнькие, сами длинные такие, ў белом ўсе. А потом палятели на лес: «Ау-ау!» – и затихли. И батька мне сказаў: «То русалки были, русалки гуляють, пад поўноч вышли». Дети нехрэщэные становяцца русалкай, як умрутъ [1, с. 517]. Русалки - як малэнькие дети. Нармальныя, пахожы на узрослых, но малэнькие. Жыли ў жыте. Надеты ў сарочках. Жниўнуху пеять [т. е. поют жнивные песни]. Ў лесу – не [не появляются] [1, с. 517].

Такім чынам, дадзеныя ПА сведчаць у карысць большай папулярнасці тыпу "страшной" русалкі. Прыходзіцца прызнаць, што гэтыя высновы супярэчаць агульнапрынятаму меркаванню аб прывабным выглядзе русалак, ў літаратурнай традыцыі і ў фальклорна-этнаграфічных працах, энцыклапедыях і слоўніках. Сапраўды, вялікая частка апісанняў русалак, вядомых па крыніцах ХІХ – пачатку ХХ стст., нічым не напамінае прыведзеныя вышэй палескія запісы. У прыватнасці, аднастайныя паэтычныя апісанні ўкраінскіх і беларускіх русалак у складанках П. П. Чубінскага, Н. Маркавіча, У. Гнацюка і інш. збіральнікаў, якія адзначылі наступны набор стэрэатыпных характарыстак:

"бледныя", "цудоўныя сабой", "вечна юныя прыгажунні", "цудоўныя", "чарадзейная постаць", "чароўнае аблічча", "далікатнае цела", "хвалістыя валасы", "вясёлыя, гуллівыя хахатушкі", "жывуць у пышных крышталёвых палацах на дні азёр", "аглашаюць наваколлі цудоўнымі гукамі" і інш. [4, с. 458].

Засноўваючыся на дадзеных такога тыпу, Д. К. Зялянін прызнаў, што ва ўкраінскіх і беларускіх павер'ях русалкі уяўляюцца хутчэй прыгожымі, чым страшнымі, як пачвары, хоць ужо ў той час было назапашанае нямала сведчанняў процілеглага характару, якія былі вядомыя беларускаму і беларускаму народам. Д. К. Зялянін адзначаў, што, "насуперак звычайнаму меркаванню, і малорусы таксама прызнаюць дзе-нідзе існаванне русалак страшных" [2, с. 157]. Аднак у большай ступені такі тып русалак быў вядомы па крыніцах беларускай традыцыі: "У балотах жывуць старыя пачварныя русалкі"; "Русалка, кажуть, жанчына... сама голая, страшная, валасы доўгія ў яе, тянуца па туры" [3, с. 140]; "У их жаночкое вусе, толькі цыцкі вялікія-вялікія, аж страшна, ды валасы доўгія" [3, с. 139]; "Ёсць асобныя русалкі, якім гэтае імя надаецца няўжо ў насмешку і якія, акрамя жанчынападобнага аблічча, не маюць нічога агульнага з симпатычнымі, ласкавымі русалкамі. Гэтыя русалкі старыя, з кульбама ў руках, агідна пачварныя і брудныя < . . > злыя і панурыя" [3, с. 89].

Па назіраннях Д. К. Зяляніна, паўднёваруская традыцыя адлюстроўвае русалак прыгажунямі, а паўночнаруская – пачварнымі старухамі [2, с. 152–154]. Выява "вясёлых, дураслівых стварэнняў", на думку навукоўцаў, лічылася – найболей старажытнай і першабытнай, а злых і помслівых істот з рысамі "выродлівага паскуддзя" – найпазнейшымі вераваннямі [4, с. 115].

Між тым цэлы шэраг сведчанняў Палескага архіва адлюстроўвае не вельмі прывабную выяву русалкі, вядомую ў паўднёварускай зоне: "голыя, з растрапанымі валасамі... садзяцца на барану і заганяюць каня", "аголеныя, асобы сінія, бледныя, валасы распушчаныя", "голыя жанчыны з вялікімі грудзьмі, жывуць у лесе" [3, с. 73].

Скажэннем спрадвечна прывабнага аблічча русалкі прызнавала "застрашвалыя" рысы яе знешнасці большасць навукоўцаў. У Саратаўскай вобласці перайначаныя павер'я аб русалках, там думаюць, што яны пачварныя: калматыя, гарбатыя, з вялікім брухам і вострымі кіпцюрамі, доўгай грывай і жалезным гаплікам, якім яны ловяць праходзілых" [4, с. 127].

Як бачым, усе адхіленні ад стэрэатыпу "прыгажуні" збірацелі мінулага стагоддзі схільныя былі разглядаць як скажэнне зыходнай нормы. Разам з тым ёсць падставы меркаваць, што гэтая норма склалася не без вядомага ўплыву творчасці паэтаў-рамантыкаў. На такога роды ўздзеянне літаратуры, "дзе выява русалкі ў моцна апаэтызаванай форме сустракаецца даволі часта" [4, с. 88].

На думку даследчыкаў гэтая выява, якая выйшла далёка за межы міфалагічных вераванняў, стаў для сучаснага чалавека выявай-стандартам, трывала якія ўвайшлі ў масавае мастацтва і бытавыя паданні [4, с. 90–91]. Відаць, менавіта такім стандартам кіраваліся збіральнікі фальклору, выбіраўшыя для запісу найбольш звыклія і вядомыя рысы аблічча русалкі (а ў фальклорнай традыцыі – нараўне са сведчаннямі процілеглага тыпу – існавалі і павер'я аб прывабным абліччы русалак). У выніку, апаэтызаваны выява-стандарт у значнай ступені захіліў сабой аб'ектыўнае вывучэнне сапраўдна фальклорных супярэчлівых сведчанняў, звязаных з гэтым міфалагічным персанажам.

Список цитированных источников

1. Виноградова, Л. Е. Народная демонология Полесья: Публикации текстов в записях 80–90-х годов XX века [Электронный ресурс] / Л. Е. Виноградова, Е. Е. Левкиевская. – 2012. – Т. II: Демонологизация умерших людей. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/-narodnaia-demonologiya-polesya-publikacii-tekstov-v-zapisyah-80-90-h-godov-xx-veka-t-ii>. – Дата доступа: 20.04.2021.
2. Зеленин, Д. К. Избранные труды. Очерки русской мифологии (Умершие неестественной смертью и русалки) / Д. К. Зеленин. – М. : Индрик, 1995. – С. 23–74.
3. Зеленин, Д. К. К вопросу о русалках: Культ покойников, умерших неестеств. смертью, у рус. и у финнов / Дм. Зеленин. – Спб. : Тип. Имп. Акад. наук, 1912.
4. Клімковіч, І. Беларуская міфалогія: энцыклапедычны слоўнік / І. Клімковіч. – 2-е выд. дапоўнен. – Мінск : Беларусь, 2006. – 598 с.

УДК [519.6]: 001.891.3

Дворанинович Д. А.

Научный руководитель: к. ф. н., доцент Варич В. Н.

ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕОРИИ ХАОСА В СОЗДАНИИ СИСТЕМ ОБРАБОТКИ ИНФОРМАЦИИ

На сегодняшний день в сознании большинства людей хаос ассоциируется в первую очередь с беспорядком. Не мудрено, ведь слово «хаос» в нашей повседневной жизни и означает беспорядок и отсутствие логики. Этот термин настолько прочно вошел в нашу жизнь, что мы даже не осознаём его реального значения, а пользуемся его обывательской, упрощенной формой. Но в действительности хаос – это не беспорядок. Наоборот, хаос и есть порядок.

Это достаточно сложно осознать, но во всем в мире есть порядок. Даже в вещах, которые на первый взгляд невозможно упорядочить. Такой порядок сложно найти, связи порой неочевидны, но они существуют. Эти связи описываются весьма сложным математическим аппаратом, зачастую состоящим из множества дифференциальных уравнений, описывающих нелинейную динамику. Особенностью систем с такого рода связями является высокая подверженность результата малейшим изменениям входных параметров системы, что создаёт впечатление того, что результаты системы нелинейных уравнений никак между собой не связаны.

По сути, стороннему и неосведомленному наблюдателю со стороны может показаться, что сама система – это своего рода рандомайзер, или генератор псевдослучайных чисел, который выдаёт псевдослучайные значения в зависимости от того, какие параметры в него загрузить. Тем не менее такие системы по сути и описывают все происходящие в нашем мире процессы. С помощью сложного математического аппарата возможно описание множества нелинейных динамических систем, коими и являются процессы, происходящие в мире.

Для лучшего понимания того, что такое хаос, что представляет собой теория хаоса и как ее следует применять, необходимо выяснить, как научное сообщество пришло к идее хаоса, как происходило рассмотрение и принятие хаотических процессов. Если смотреть в исторической перспективе, развитие теории хаоса не было бы возможно до полной формулировки идей классической механики,